

Az Operaházunk színpadgépészetének históriája

A barokk, kulisszás színpadok után a budapesti Operaházban létesült 1884-ben az első acélszerkezetű vízhidraulikával működő modern színpadgépészet, amely meghatározta a színpadtechnika további fejlődését. Majdnem százéves működés után szerelték ki. 1984-ben elektromechanikus gépezettel pótolták, korlátozott műszaki lehetőségekkel működött 2018-ig. Most az Operaház több éves, teljes felújításakor teljesen új, korszerű színpadgépészet kezdte meg működését.

Foto: MHB Group - Részlet Tamás, Újcai Utókepek

2022. március 12-én ünnepi programmal nyitotta meg kapuit a Magyar Állami Operaház, csaknem ötévnyi bezárást követően. Zoboki Gábor, a zenéért rajongó, Kossuth- és Vbl-díjas építésmérnök, egyetemi tanár vezette rekonstrukció költsége elérte az 55 milliárd Ft-ot.

Az Operaház korszerűsítése az egyre gyakrabban meghibásodó színpadgépészet miatt vált elodázhatatlanná, azonban a felújítás programja az évek során folyamatosan bővült teljes körű rekonstrukcióvá. A cél a neoreneszánsz palota eredeti csillogásának visszaadása lett. Időközben elkészült az Eiffel Műhelyház, a műhelyek, a jelmezzraktár kiköltözhetett, ezért bizonyos terek felszabadultak, új funkciót is kaptak. A korábbi díszletfestő műhelyből balettpróbaterep lett, egy szinttel feljebb kialakítottak egy másik próbaterep, gyakorlatilag egy házi színpadot. A zenekar tagjai önálló öltözőket kaptak az egykori lakatos- és asztalosműhely helyén.

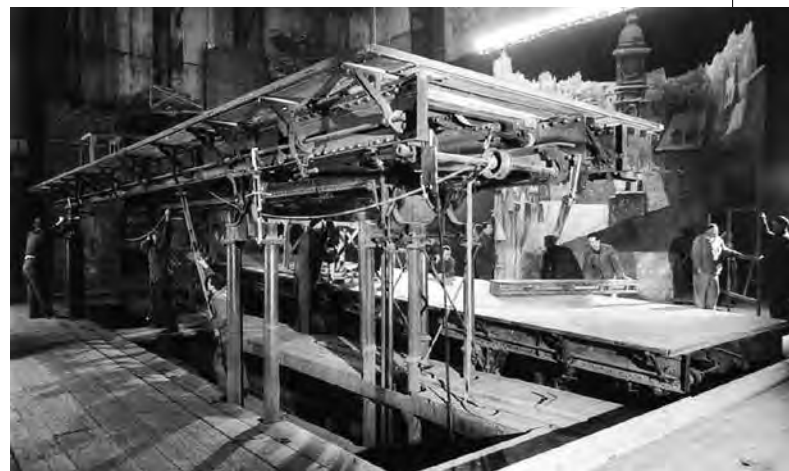
A nézőtéren számos, az akusztikájának javítását szolgáló változás történt. A projektben nagy szerepet kapott a teljes körű gépészeti és elektromos felújítás – ezen a területen a teljes bontás után korszerű technológiákkal történt az újjáépítés. Építészeti munkák tekintetében egyebek mellett megújult a teljes üzemi terület, a közönségforgalmi mosdók, továbbá megvalósult a tetőhéjazat komplett cseréje is. Az Üzemház felújítása még tart.

Az Operaházban a Dalszínház és a Hajós utca felőli karzatlépcsőház is megújult, az előbbi orsóterébe liftet helyeztek, ezáltal részben akadálymentessé vált az épület. Az 5. emeleti jelmezzraktár helyén létrejött egy multifunkciós terem is, amely különböző előadásoknak, rendezvényeknek, kiállításoknak adhat helyet. Az épület belső funkcionális változásairól, ezek beüzemeléséről, használatbavételéről az Operaház üzemeltetési igazgatójától kértünk értékelést, azonban ígérete ellenére lapzártáig nem kaptuk meg az anyagát.

Az Operaház rekonstrukciójának hatalmas témaköréből most csak a színháztechnikai megújulásra, az új színpadgépészet ismeretetésére tudunk szorítkozni.

Visszatérve a történelmi kezdetekhez, 1884-ben minden beszámoló áradozott az új Operaház szépségéről, amely ma megújulva várja a látogatóit. Az elismerések Vbl Miklós nagy formátumú építésznek szóltak, aki a császár kérésére a bécsi Operánál kisebb, de sokkal szebb épületet emelt, sok magyar iparos, művész munkájával.

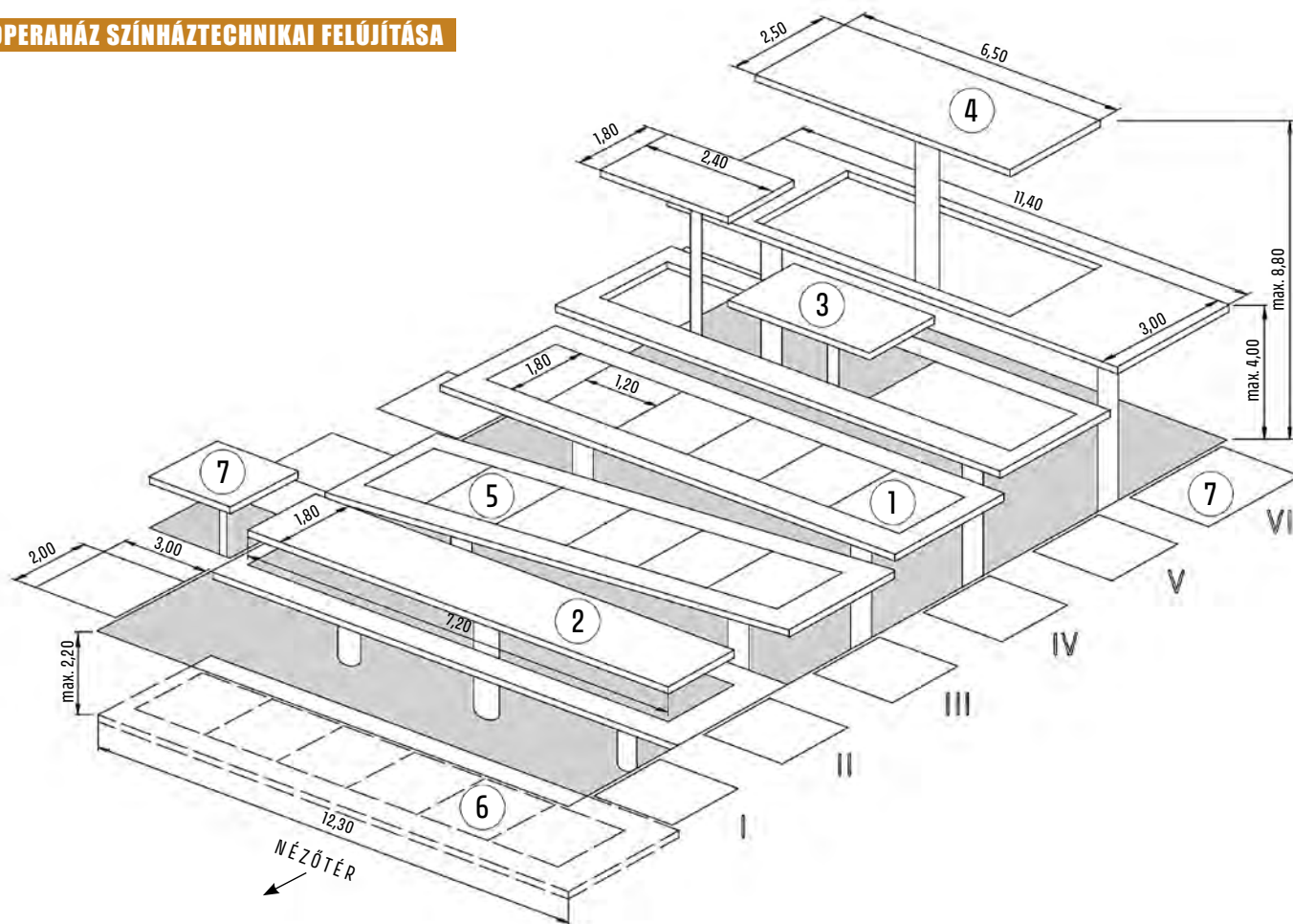
A budapesti Operaház ragyogó szépsége mindenki számára ismert, azonban kevesen tudják, hogy színpadgépészetének újdonsága a modern színpadtechnika megalapozója volt. Az akkori kor barokk, kulisszás színpadai a gázvilágítás miatt egyre gyakrabban égtek le, az egyik legtöbb áldozatot követelő tűzkatasztrófa a bécsi Ringtheaterben történt 1881-ben. Az Asphaleia Társaság tűzbiztos színházépítészeti elvei és a vasszerkezetű,

Az Asphaleia süllyedők egyik felemelt nagy utcója. Bal oldalon a felső részen jól látszik a kulisszapályákat szabadá tevő, konzolos sávlehajtó szerkezet

gépített színpadgépészete korszakváltó újítás volt. Vbl zsenialitását dicséri, hogy felismerte az új elképzelések jelentőségét és meg mertte rendelni a már épülő budapesti Operaházba – a tervezett kulisszás színpadrendszer helyett – az Asphaleia színpad első prototípusát. A korabeli magyar ipar pedig képes volt legyártani az Asphaleia géptervezőjének elképzeléseit.¹ A színpadgépészet tervezését nyolc hónap alatt, a gépek gyártását és beszerelését kilenc hónap alatt végezték el!

¹ Az Asphaleia színpad történetéről szól Borsa Miklós - Szabó-Jilek Iván: Tűzben született c. könyve. Megtekinthető a www.tuzbenszuletett.hu honlapon

Az operaházi eredeti alsógépezet rekonstruált axonometrikus vázlata. 1. Süllyedőutca a kigurítható táblákkal felemelve. 2. A platót a középső munkahenger emelte ki. 3. A parcellákat a három hidraulikus munkahenger közepéből felemelkedő teleszkóphengerek mozgatták. 4. A VI. utcából a középső munkahenger által kiemelt, egyedi méretű plató. 5. Ferdére állított utca. 6. Süllyedő-utca alsó helyzetben. 7. Pódiumok az utcák két oldalán. (A méretek méterben)

Fotó: Szabó-Jilek Ibolya

A süllyedőrendszer alsó tere, energialáncokkal

Az új színpadgépezet központi vezérlőpultja

Yblt sokan támadták ezért, hiszen a másik állami színházban, a Nemzeti Színházban még a barokk színpadgépezet működött, a színházi szakemberek, rendezők, díszletfestők annak a használatát ismerték. Talán ez okozta, hogy az Operaházban is csak lassan, sokára kezdték használni a színpadképeknél a rendkívül sokat tudó színpadgépezetet. A felsőgépezet hidraulikus rendszerét hamar megkedvelték, mert sok fizikai munkát tudtak vele spórolni. Az Operaház soha sem büszkélkedett ezzel a színpadgépezeti ritkasággal, csak a külföldi szakemberek ámuldoztak a láttán.

A most beépített, modern színpadgépezet sokkal gyorsabb, nagyobb teherbírású számítógéppel vezérelt rendszer. Az Operaház új színpadvilágítási és audiovizuális rendszerei is a komputertechnikára épülnek. Ezért sokkal bonyolultabbak, kezelésükhöz nagyobb és mai szaktudást igényelnek. A március óta eltelt időszak bizonyára még az ismerkedés, betanulás időszaka lehetett.

Szerettük volna megtudni az új rendszerek használatának tapasztalatait, a kezelők felkészítését, véleményüket, azonban az üzemeltetési igazgatótól ezekre a kérdésekre sem kaptunk választ...

Szaklapunk legalapvetőbb célkitűzése ismertetni a színházi, színpadi technológiák felhasználását a művészi alkotásban, a kifejezés lehetőségében. Meggyőződésünk, hogy a technika és a művészet kapcsolatának, együttműködésének bemutatása csak valós információkkal és nyílt vitákkal lehetséges. Ez a fejlődés motorja. Ehelyett egyre gyakrabban találkozunk értelmetlen titkosításokkal, szakmai nyilatkozatok betiltásával. Jó lenne ezeket szakmánk fejlődésének érdekében elkerülni.

Szabó-Jilek Iván